

ליל הסדר שלי

ליל הסדר. מה אומרות לכל אחד מאתנו שתי המילים הללו?
 הפול: משפחה, הורים, ילדים, הגדה, שירים, טעמים.
 דגים ממולאים, מרק עם קניידלך, חזרת, חרוסת, מרור. אביב.
 בגדים חדשים. ריח של ניקיון. שמחה רבה וגם געגועים לאלה שאינם. במילה אחת: חג

ליל סדר בביתה של משפחה בראשון לציון, 1976

התפילה, רצתי לבשר לכולם: "הם מגיעים!"

פולנו מסובים

הרגע הגדול הגיע.

פולם ישובים ליד השולחן. אבא קורא מהדף
 בחגיגות ובהתרגשות את הפרכה שהכין. ומיד אחרי
 הפרכות, טקס המתנות. פולם לכולם. רק אחרי הטקס
 הזה פולם רגועים ואפשר להתחיל בהגדה. קמים
 לקידוש. קוראים את ההגדה. אבא שר את הטקסטים,
 וכל שאר המסובים קוראים לפי סדר הישיבה
 בשולחן. לפעמים נוסף ילד "חדש" לקהל הקוראים.
 תלמיד בכיתה א'ף, שעובר בליל הסדר מבחן בהבנת
 הנקרא.

אני משתדלת לקרוא הכי מדויק ויפה שאפשר.
 בכל שנה אנחנו מנסים להבין את החשבון. בכמה
 מכות לקו באמת? יוסי, הידען שבחבורה, מוסיף
 הסברים ופרשנויות על ההגדה. מאז ומתמיד אהבתי
 להקשיב לו.

ליוסי תפקיד נוסף, שהטיל עליו אבא: שר המשקים.
 הוא מוזג את היין וקורא את "הערות הבימוי" של

הלחם הגדולה הלבנה, העשויה אמיל, ומוציא אותה
 אחר כבוד למחסן שבחצרה. אני הייתי מלווה אותו ואת
 הקופסה. נפרדת ממנה בצער ובתקווה.

בבוקר ליל הסדר עמדתני ליד חלון המטבח. בעין
 אחת מסתכלת על אמא, שמבשלת, ובעין השנייה
 מביטה לרחוב, מחכה לאוטובוס שיביא את האורחים
 מירושלים.

בצהריים היינו עוזרים לאמא לערוך את השולחן.
 כאשר השולחן היה כמעט מוכן, שכבנו לישון את
 שנת הצהריים, בלי להתווכח. ידענו שמצפה לנו ליל
 שימורים, ולא פדאי להגיע אליו עייפים. אבל מי
 יכול להירדם? בזה אחר זה נכנסנו למקלחת ראשונים.
 ממהרים ללבוש את הבגדים החדשים.

אמא שמה את קצרת הפסח על השולחן, ועליה
 הזרוע, הפרפס, החרוסת והמרור. אמא הייתה מומחית
 למרור. יוסי, אחיה, מכין עד היום את החרוסת
 הטעימה ביותר שיש.

כשאבא יצא לבית הכנסת, לבוש חליפה וחבוש
 כובע, מלווה בדוד יוסי, הרגשתי שהחג מתחיל.
 כשמעתי את צעדיהם מתקרבים הביתה אחרי

ליל הסדר שלי

ציפי מזר

אבא, שעזב בית רתי בגולה ועלה לארץ, הקפיד
 לקיים כאן את כל החגים. כך השתדל לערוך את
 רוב לילות הסדר אצלנו בבית, ולהזמין את כל בני
 המשפחה המורחבת. והמשפחה הייתה אז קטנה. שני
 דורות. ההכנות היו קדחתניות (הרבה, במרץ; מהמילה
 קדחת). קניות, ניקוי הבית, התרגשות.

לא רק אוכל

התכנון של ליל הסדר פלל לא רק קניות
 ובישולים. אבא ואמא התכוננו לחלק המסורתית
 תרבותי-משפחתי של הערב. כל פינוס משפחתי
 אצלנו פלל גם אלקנטים תרבותיים אמנותיים. לא
 רק אוכל.

אבא הכין ברכה לפתיחת הסדר. בירך את כל
 המסובים ואת אלה שאינם. דיבר על החשיבות של
 הביחד המשפחתי והלאומי. ושל הזיכרון.

אמא הייתה מכינה אתנו, הילדים, ואחר-כך עם
 הנכדים - מופע ליל הסדר. הנושא: יציאת מצרים,
 עבדים היינו. לקחנו את התפקיד ברצינות. הדגמנו
 לכל המסובים בליל הסדר עבודת פרך (עבודה קשה)
 מהי.

שבועות לפני פסח קראה לנו אמא שוב ושוב את
 סיפור יציאת מצרים בחרוזים של חנניה רייכמן, עם
 ציוריו היפיפיים של נחום גוטמן.

ליל הסדר ליל החג / אור לכל פינה בא,
 על פרים על-פי מנהג / נח כמלך אבא.
 בו קטן שואל קושיות / ונפשו צוהלת,
 איזה אושר וכבוד / רב מזה לילך.

היום הזה ממש

בבוקר ליל הסדר היינו אוכלים יחד את ארוחת
 החמץ האחרונה. אחריה היה אבא לוקח את קופסת

לילות סדר עם הרוד לייביש, אשתו רוזי ואבא ואמא, שהגיעו במיוחד מהארץ. בכוך ליל הסדר הלכתי עם לייביש למכולת השכונתית. לא האמנתי למראה עיני. על מוצרים רבים הודפקה התווית: כָּשֶׁר לְפֶסַח. ממש כמו במכולת שלנו.

סדר בגן ובאולפן

אני זוכרת את עצמי ואת הבנות הקטנות שלי חוזרות מהגן עם בובה קטנה בתוך סלסילה קטנה: מִשָּׁה בְּתִיבָה. וגם אָגוּז אַחַד, בקבוק קטנטן של יין וכוסית קטנה מפלסטיק לִיָּין.

אני זוכרת פסח באולפן במרכז הקליטה. בשבועיים לפני החג הייתי עוברת בכל הפיתות עם האורגנית. מְלַמֶּדֶת את כל האולפן שירי פסח. והעולים – חלקם שומעים את השירים בפעם הראשונה בחייהם. אחרים – דמעות זולגות מעיניהם. דמעות של געגועים הביתה, למשפחה.

בכל שנה בחרתי את הקטעים שנקרא: "פסח על שום מה?"; "מה נשתנה?"; עֲבָדִים הָיִינוּ"; "בכל דור ודור"; "לשנה הבאה בירושלים".

וביום האחרון ללימודים, לפני חופשת הפסח, האולפן לְבֵשׁ לְבָן. לְבֵשׁ חָג. שולחנות ערוכים כל טוב; מפות לבנות ויין ומטעמי פסח שהכינו העולים; קצרת פסח והגדות בתרגום לשפות שונות. ואני על הבמה, מנצחת על המקלה, שפותחת בשיר: "מה יפית האביבו" העולים קוראים את הקטעים הנבחרים במבטאים שונים. וְכֹר לִיצִיאַת מִצְרַיִם בְּדוֹר הַזֶּה.

בכל דור ודור

בלילות הסדר ה"חדשים", אנחנו הדור המוביל. כבר כמעט שאין את מי לשאול. וגם לא בטוח שהדור רוצה לשאול. וגם לא פולם פולם יחד.

כשהיינו ילדים, התחרינו למי היה הסדר הארוך ביותר. עד היום אנחנו מתחרים למי יש סדר עם מספר המסובים הגדול ביותר. התשובות "נהיה רק ארבעה", או "נהיה רק שמונה" מסתירות מאחוריך עֶצֶב.

אני פואכת את העובדה שבמשפחות רבות (וגם במשפחה שלי) לא פולם אוהבים ומכירים את הטקסט של ההגדה כמוני ולא מקפידים להמשיך לקרוא בהגדה גם אחרי הארוחה. ואני פואכת מאוד את העובדה שבמשפחות רבות ליל הסדר הוא רק ארוחת ערב חגיגית.

ההמשך - בעמוד 10

תצלום: סי. די. בנג

פחות או יותר, לבקש משהו. וגם ההזדמנות היחידה לקבל. כי מסורת זו מסורת...

אורחים לא לרצע

כשאני מנסה להסביר לעצמי היום את הטעם של פסח בילדות, אני מוצאת נימוק נוסף: הדירות היו קטנות, אבל האורחים שבאו לסדר נשארו לישון. והחגיגה נמשכה. יחד הלכנו לישון עייפים ונרגשים בתום הסדר. למחרת אכלנו בפיג'מות את המצות שהכינה אמא. ובארוחת הצהריים אכלנו את כל מה שנשאר (ממה שנשאר - היה אפשר לקיים סדר שני).

בחול המועד הייתי מצטרפת לדודים מירושלים לטיול אביבי. נסענו לצפון, לפסטיבל עין גב, לשוב בפנינת. בדרך עצרנו לאכול בחיק הטבע את המצות, הפיצים הקשות ותפוחי האדמה שאמא הכינה ואבא אָרַז. השאלה אם המסעדות פשרות לפסח או לא - לא הייתה קיימת אז. לא היו מסעדות, וגם לא מכרו פיתות בצרי הכבישים.

וכשהיו הדודים נפרדים לקראת החזרה הביתה, לירושלים, היינו מלווים אותם עד למכונית. ואני ילדה קטנה אוהבת משפחה ושונאת פרידות, הייתי מלווה אותם בדמעות. כמו מבקשת לעצור את הזמן ואת המרחק. מאז אני מזילה דמעות בכל אירוע משמח.

סדר שני בגלות

פעם אחת בחיי חגגתי פסח שני. חוויית גולה בלתי נשפחת לצברית. שהינו (היינו) אז בשליחות בארצות-הברית. את הפסח בילינו בטורונטו, קנדה, וחגגנו שני

ליל הסדר, כלומר "מה עושים עכשיו?"

הפיצה ותפוחי האדמה הטבולים במי מלח הם מערך מלכים למי שלא קיבל ארוחת צהריים מרוב הכנות. ריחות האוכל המתחמם במטבח משתלבים היטב בהגדה.

אני ניגשת בכל פעם לפסנתר ומלווה את השירה. כשאנחנו מגיעים ל"מה נשתנה", עיני פולם נשואות לבנימין (הקטן, הצעיר) שבחבורה. לפעמים, בגודל הציפייה פן גודל הפיישנות. שבועות של אימונים בגן מסתיימים בקול דממה דקה (שקט). כולם שרים עם הילד, כדי לא לתת לו תחושת כישלון.

כשאנחנו מגיעים לפסוק "בצאת ישראל ממצרים", שרים את שתי המנגינות. לא מותרים. וכשמגיע ה"שולחן ערוך", פולם נעלמים למטבח, לעזור בהגשה. ההגדות מוסרות מהשולחן. מבטיחים לחזור אליהן במהרה.

בזו אחר זו מגיעות המנות: הדגים הממולאים, המרק והכופתאות, הגזר והאפונה, הבשרים, הלפתן, העוגות.

עייפים מהאוכל, בתחושת אחריות דתית-לאומית, המשכנו תמיד לקרוא בהגדה.

כשיוסי מכריז על פתיחת הדלת לאליהו הנביא, אני נכנסת למתח. יבוא או לא יבוא? ב"אחד מי יודע" אנחנו מתחרים מי זוכר בעל פה את כל הטקסט.

האפיקומן

האפיקומן הוא פמוכן המנהג החשוב ביותר בליל הסדר... המתח עולה: איך נגנוב את חתיכת המצה המוצפנת הזאת, כשאבא ויוסי יוצאים לישול ידיים? ומה יהיה אם יתפסו אותנו? ואיפה נחזיק את הסחורה הגנובה?

ציפור המבוגרים משתף פעולה עם הגנבים, ולא עם המשטרה. גם הקורבנות נראים משועשעים.

המתח עולה כשיוסי מכריז (מודיע): "נוטלים מן האפיקומן"...

הילדים (מגיל שבע עד שבעים) מחייכים בערמוניות. איש לא שמע, איש לא ראה.

אבא היה מנהל אתנו משא ומתן מלא הומור. תמיד היה ילד אחד קטן שלקח את העניין ברצינות מתוקה. פל הילדים, בכל גיל, ניצלו את ההזדמנות לבקש משהו. אין ילד אחד בדור שלי, שלא ביקש אופניים או פדורסל תמורת האפיקומן. או ילדה שלא ביקשה בובה מאמריקה. ליל הסדר היה ההזדמנות היחידה,

המשך מעמוד 7

ליל הסדר שלי

איילה פרלמוטר

את סדר פסח הראשון שלי בקיבוץ חגגתי בגיל שש. כך היה מקובל אז: לסדר מגיעים ילדים רק מכיתה א'. הקטנים יותר נשארים בבתי הילדים, בהשגחה של "השומרת".

הסדר הזה, שהיום נראה לי תמוה (מוזר, לא מובן), נתפס אז כטבעי ונכון, ומובן שגם לנו, ילדי כיתה א', התרגשות אדירה. הרגשנו כל כך גדולים. תרמה להתרגשות הזאת גם העובדה שילדי א' הם אלה שישירו את "מה נשתנה" לפני כל הקהל העצום, שהתאסף בחדר האוכל לחגוג את פסח. איזה פחד!

ההכנות לשירה החלו שבועות ארוכים לפני הסדר, כמו כל שאר ההכנות. סדר בקיבוץ, עם מאות משתתפים, הוא הפקה (פרודוקציה) מורכבת ומסובכת, שפועלת בשלוש זרועות מקבילות: הזרוע התרבותית (התוכן), הזרוע הטכנית (שולחנות וספסלים ישנים וכו') והזרוע הגסטרונומית (קניידלך קשים מדי, ועוד).

וכך, כחודשיים לפני פסח, נכנס כל הקיבוץ לקדחת של עשייה (כולם עסוקים מאוד בעניין). מדי ערב נשמעו מחדר האוכל קולותיהם של זמרי המקלה כשהם מתאמנים בשירה. השירים היו תערובת מקסימה של שירי אביב ושל שירים מההגדה. האמנים של הקיבוץ מצאו סוף-סוף פר (הזדמנות, מקום) נוח ולגיטימי לבטא את עצמם בקישוטים לחג, וציירו סצנות מההגדה לצד אביב פורח.

במטבח החלו לתכנן את התפריט, וכשבוע לפני הסדר נקראו לדגל הבשלתיות התורנית, כדי להתחיל במלאכת ההכנה המורכבת. ועל כל זה ניצחה ועדת התרבות, שחיברה יחד את כל החוטים ותכננה כל פרט ופרט של האירוע המיועד.

היום הגדול הגיע. מיד אחרי ארוחת הצהריים פשוטו על חדר האוכל החברים המספנים שנפלה בחלקם תורנות הסידור והחלו בהרכבת השולחנות, הפיסאות וספסלי העץ, פרישת המפות, עריכת השולחן, סידור הפרחים ועוד. צוות אחר הקים את הבמה, ואנשי ועדת התרבות קישטו וארגנו. במטבח פעלו במרץ הסירים והתנורים, המרק רתח, הקניידלך התבשל, העוף ותפוחי האדמה נאפו בתנור, הגפילטע פיש והסלטים חיכו בשקט במקררים הגדולים, כלי ההגשה הגדולים נעזמו במרפז המטבח, מוכנים למלא את תפקידם. בשעה היעודה הגיעו לחדר האוכל החברים.

ליל הסדר בקיבוץ נען בשנת 1976, בהשתתפות 1500 חברי הקיבוץ ואורחיהם

כולם מצוחצחים וחיגיגיים, רוּבם מלווים באורחים שבאו לראות "סדר קיבוצי". חברי המקלה תפסו את מקומותיהם על הבמה, הקריינים לצדם, מערכת ההגברה הופעלה. הסדר מתחיל.

מפל קצות האולם קמים בזה אחר זה נציגי המשפחות, כל אחד קורא חלק אחר מההגדה שקיבל מראש. בין הקטעים שרה המקלה, והקהל מצטרף. ארבעה חברים מברכים, כל אחד בתורו, לפני שתיית

היין. ילדי פיתה א' עולים לבמה, נרגשים ומבווישים, ושואלים את הקושיות. כולם גונבים חתיכות מצה, כי הפטן כבר מקרקרת והקריאה נמשכת ונמשכת.

וההגדה אינה הגדה רגילה אלא הגדה קיבוצית. היא ארוכה יותר מזו הרגילה, משום שהיא כוללת את מלוא הסיפור: הירידה מצרימה, העברות, ובעיקר חלקו של משה (שאינו נזכר בהגדה הרגילה) ביציאת מצרים. הלא בכך אנו מאמינים: בחלקו של האדם

ביצירה, בתפקידו של היהודי החדש לפעול למען הקמת המדינה. לצד כל אלה משולבים קטעי קריאה על האביב, על חופש ודרור. והמון המון שירים.

לבסוף מגיע, סוף-סוף, הזמן לאכול. מתוך המטבח מוציאים התורנים עגלות עמוסות אוכל. הפלים הגדושים עוברים מיד ליד, עד לקצוות המרוחקים של האולם. עד היום איני מבינה איך העברת המרק הרוחח לא הסתיימה אף פעם באסון, אבל זו עובדה.

אחרי האוכל אף אחד כבר לא באמת מתעניין בהמשך, אך אין ברירה: ועדת התרבות עמלה וטורחה, ואנחנו נשב ונשמע עד הסוף.

זהו, תם סדר פסח כהלקחו (הקיבוצית). הקריין מבקש מפל החברים לפנות את הפלים לעגלות מיוחדות שהוצבו בפנינות, כדי להקל על עבודתם של תורני הפירוק המספנים. ואלה נשארים עוד כשעה אחרי כולם, מפנים, מפרקים, מנקים, מסדרים. הרי מחר יגיעו כל החברים לארוחת הבוקר.